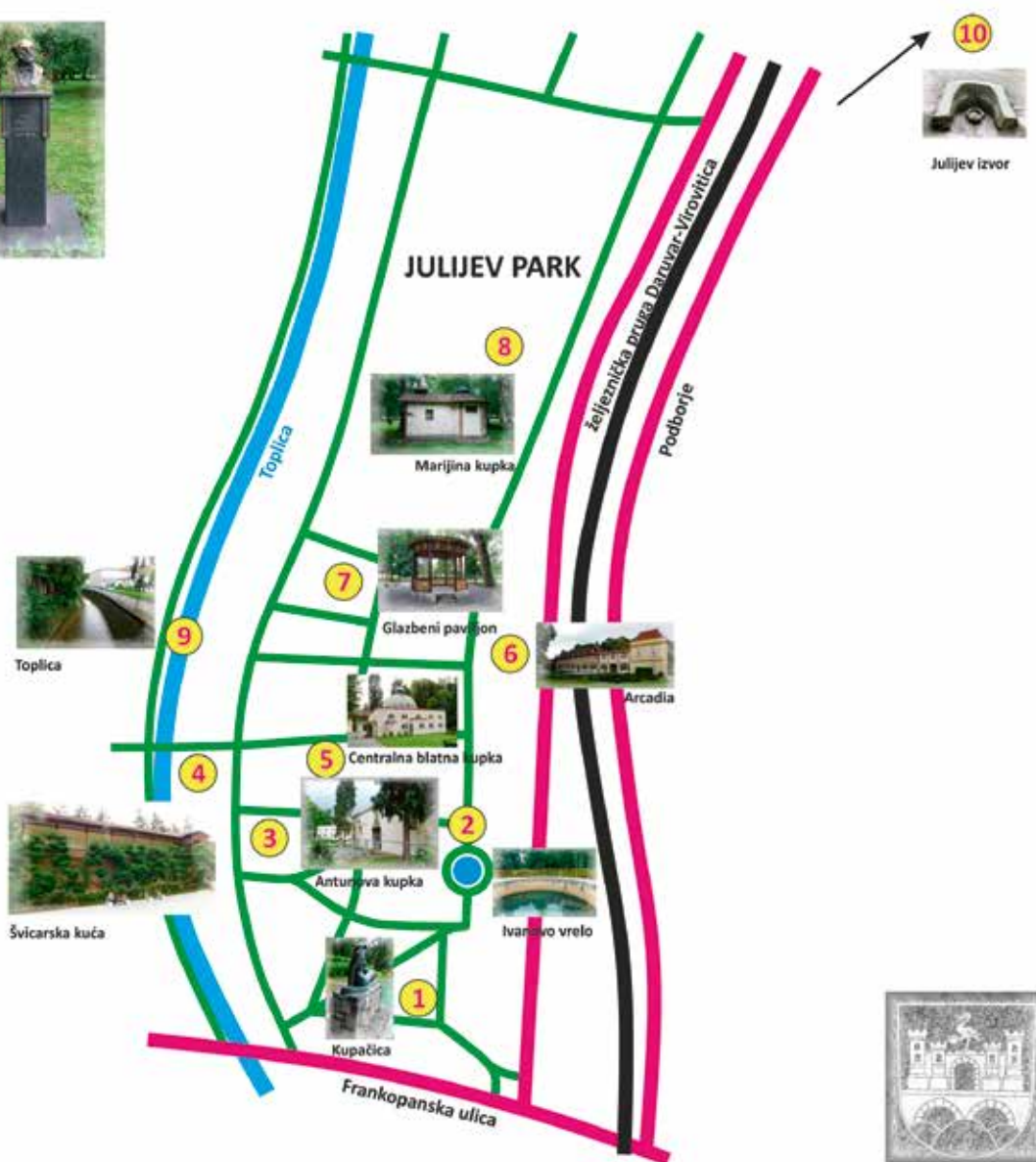

DARUVARSKE TOPLICE. O ŽDRALOVOM GRADU, OBITELJI JANKOVIĆ I TOPLICAMA

Branka Beović, dipl. ing. građ.

Daruvar je pitoreski slavonski lječilišni gradić koji se nalazi 132 km jugoistočno od Zagreba. Ima 7440 stanovnika (2021.). Smjestio se podno Ravne gore u

dolini rijeke Toplice, uz željezničku prugu Virovitica - Banova Jaruga. Daruvar je nekoliko puta proglašen najljepšim malim gradom kontinentalne Hrvatske.

Slika 1: Daruvarske toplice i najznačajnija mjesta i objekti u parku (fotografije snimila: B. Beović)

Legenda: 1 – Kupačica, 2 – Ivanovo vrelo, 3 – Antunova kupka, 4 – Švicarska kuća, 5 – Centralna blatna kupka, 6 – Arcadia, 7 – Glazbeni paviljon, 8 – Marijina kupka, 9 – Toplica, 10 – Julijev izvor

Daruvar i Jankovići

Friedrich Wilhelm von Taube u djelu *Povijesni i zemljopisni opis Kraljevine Slavonije i Vojvodstva Srijema* piše da vlasnik tadašnjeg vlastelinstva Daruvar, grof Antun Janković, dovodi obrtnike svih zanimanja i dodjeljuje im novosagrađene kuće i prostran vrt, uz uvjet da ih, kad budu u mogućnosti, postepeno isplate. Godine 1777. bilo je ondje preko 60 novih kuća. Broj stanovnika iz godine u godinu raste, a tome najviše doprinosi velika plodnost tla, dobro vlastelinstvo, tople kupke i puno njemačkih obrtnika koji su se ovdje naselili. Tvrdi da bi se u Slavoniji i Srijemu moglo podići 50 toplica, a najpoznatije se kupke nalaze u Daruvaru i Pakracu.

Daruvarske toplice i početci kontinentalnog turizma

Od 60-ih godina 19. stoljeća do početka Drugog svjetskog rata, daruvarsko je lječilište poznata europska destinacija. Kažu, postoji priča, da je grofa Antuna Jankovića mučila reuma, a pomagala mu je jedino daruvarska topla voda. Zato je dao sagraditi nove kupke s toplom vodom za svoja leđa. Nakon toga si je sagradio dvorac na brežuljku povrh izvora tople vode. To je dalo impuls razvoju novog grada i cijelog kraja. (Danek, 2022.). Naravno priča o leđima je vjerojatno samo priča i ne može se provjeriti, ali možda ima i zrnice istine u njoj.

Antunova kupka

Najstarija građevina u Daruvarskim toplicama je Antunova kupka iz 1762. godine. Ivanova kupka podignuta

je 1810., a Marijine, Anine, Siegenthalove, odnosno opće blatne kupke, sredinom 19. stoljeća. Sagrađene su i smještajne zgrade. Centralne blatne kupke podignute su na mjestu gdje se ranije nalazila drvena građevina Aninih kupki 1910. godine.

Taube navodi da su u trgovištu i oko njega *brojni i jaki izvori, iz kojih teče vrela mineralna voda. Voda je bistra kao kristal. Služi kako za kupanje tako i za piće te pokreće jednu vodenicu. Vodenica radi i za vrijeme najveće zimske studeni, zato što se mlinski potok nikad ne može smrznuti.*

Nadalje, navodi kako je u vrijeme kad je zapis rađen obuhvaćen samo jedan jedini izvor (Antunova kupka), koji su makedonski zidari kao izvanredno vješti u građenju toplih kupki, 1762. godine uredili u pravo kupalište s 4 kupališna mjesta. Ova kupka, kod koje je ... podignuto svratište, sjenovita šetnica s gustim drvećem i druge korisne stvari za udobnost gostiju, jako dolazi na glas te je iz godine u godinu sve više posjećuju. Kad se dobro okupaju hromi, ljudi koji trpe od kostobolje i drugi od ukočenosti, malo pomalo se izliječe i naposljetku ovdje ponovno nađu izgubljeno zdravlje. Za bolesne vojnike, koje ovamo šalju iz čitave Slavonije, izgrađena je pokraj kupki vojarna na trošak grofa Daruvarskog. A dvadeset koraka od kupki, prema obližnjem visokom brijegu iz kojeg izbijaju topli izvori, otkrivene su ispod zemlje rimske kupke s mnogobrojnim starinama. Pretpostavlja da su te kupke zatrpane uslijed potresa i tijekom vremena potpuno pale u zaborav. Nema ništa osim jedne lokve u koju dovode hrome konje, a snaga vode za kratko ih vrijeme izliječi.

Slika 2: Antunova kupka (snimila: B. Beović)

Ivanova kupka

Za povijest zdravstvenog turizma dragocjen nam je opis Daruvarskih toplica u djelu Jana Čaploviča *Slavonija i dio Hrvatske*, objavljenog 1819. godine. Za spomenutu Antunovu kupku Čaplovič piše da osim prostrane kupaonice namijenjene puku, ima još i tri druge odaje za kupanje, posve obložene kamenim pločama. Voda se u ove kupaonice dovodi iz zdenaca, takozvanog Izvora, koji se nalazi u centru. Dovodi se uvijek navečer, da bi se tijekom noći ohladila za jutarnju uporabu, jer je u prvotnom obliku veoma vruća. Svaka odaja ima svoj vlastiti odvod do obližnjeg potoka *Toplica*.

U vrijeme Čaplovičeva boravka gradi se Ivanova kupka. Za nju Čaplovič napominje da je gradnja započela 1810. godine. U središtu je jedna zajednička prostorija, a s obje strane su četiri kupaonice pokraj prostorije za presvlačenje i to odvojene: s desne strane za žene, s lijeve za muškarce. Puk se kupa i u obližnjem toplom vrelu. Najvažnija je blatna kupka, koja predstavlja samo udubljenje obrubljeno daščanim zidovima i pokriveno laganim krovom, a smatrala se blagotvornom i ljekovitom.

Centralna blatna kupka iz 1910. godine

Uz ždrala ova kupka i njezina kupola simbol su Daruvara. Sagrađena je na mjestu Anine blatne kupke. Projektirao ju je 1908. godine zagrebački građevinar A. Carnelutti, a naručio zakupnik kupališta Sigmund Löwy. Carneluttijev otac je nakon prestanka upravljanja poznatom obiteljskom građevinskom tvrtkom, koja je izgradila više od 200 objekata u Zagrebu i sjeverozapadnoj

Hrvatskoj, duže vrijeme živio i liječio se u Daruvaru. Kupola se pedesetih godina prošlog stoljeća jedne zime urušila pod snijegom te je kasnije zamijenjena novom manjih dimenzija.

Postojale su i tzv. 'zračne kupke'. Radi se o sjedenju na otvorenom i udisanju svježeg zraka. Antunova se kupka, osim za balneo-rehabilitaciju, koristila kao gradsko javno kupalište sve do 1980. godine. Jedan zanimljiv štiklec opisala je Vlatka Danek u knjizi *Bilo jednom u Daruvaru*. Naime krajem 50-ih godina rijetko je tko u Daruvaru imao kupaonicu pa su se redovito jednom tjedno išli kupati u kupke, a kako nije bilo uobičajeno da ljudi imaju kupaće kostime, žene su se kupale u pregačama (*fertunima*) pa su im se u vodi bazena 'bijelile guze'.

O toplicama u *Liečničkom viestniku*

Iz *Liečničkog viestnika* vidimo koliko je gostiju bilo u toplicama pa se tako u godišnjem glavnom zdravstvenom izvješću za područje kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlade od 1875. godine navodi se da je tijekom sezone u toplicama boravilo 280 osoba, od toga 204 žene. Osim njih bilo je i 2965 osoba na koje su stavljeni *rogovi*. Vlasnik kupališta je grof Julije Janković, a kupališni liječnik dr. Siegl. Voda se rabi kao kupelj te kao napitak, topla i/ili ohlađena. Postoje dva objekta s 30 soba za smještaj *odličnijih* gostiju. (*Liečnički viestnik* broj 4 iz 1877. godine).

U *Liečničkom viestniku* broj 6 iz 1894. godine objavljen je novi opis Daruvarskog kupališta koje tada ima Antunovu kupku, Ivanovu kupku, Aninu blatnu

Slika 3: Ograđeno izvorište u obliku manje kade s ulaznim stepeništem (snimila: B. Beović)

Slika 4: Antunovo vrelo (snimila: B. Beović)

Slika 5: ... i danas se voda koristi za piće (snimila: B. Beović)

Slika 6: Centralno blatno kupalište (snimila: B. Beović)

Slika 7: Sigentalova (Marijina) kupka (snimila: B. Beović)

Slika 8: Ivanovo vrelo „Zdenac želja“, ispred Ivanove kupke, termalni izvor uz hotel „Arcadia“ (snimila: B. Beović)

Slika 9: Kupačica (Gola Maja), Antun Augustinčić (snimila: B. Beović)

Slika 10: Vila Arcadia, šinobus i ostatak Ivanove kupke (snimila: B. Beović)

kupku, Siegenthalovu kupku, Marijinu blatnu kupku, Skupnu i novu blatnu kupku. Pred Antunovom kupkom nalazi se Antunovo vrelo, a pred Ivanovom kupkom Ivanovo vrelo. Vlasnici su brinuli i za smještaj gostiju te su izgrađeni prateći ugostiteljski i smještajni objekti. Kupalište je imalo Švicarsku kuću kraj Antunove kupelji i novu kuću kraj Ivanove kupelji, a bilo je i stanova u privatnim kućama.

Daruvar je imao i vlastelinsko kupališno svratište, *Badehotel*. Ono nije bilo sagrađeno u području kupališnog kompleksa, ali je funkcijom i lokacijom bilo usko povezano s kupalištem. Podignuto je vjerojatno prije 1861. godine budući je bilo ucrtano u Plan stabilnog katastra. Izgled svratišta vidljiv je na Hühnovoju litografiji i na razglednicama iz kasnijeg vremena. U prizemlju se nalazila gostionica i drugi društveni sadržaji, a na katu su bile gostinjske sobe. *Badehotel* je srušen nakon Drugog svjetskog rata.

Kemijske analize ljekovite vode

Prve poznate kemijske analize ove ljekovite vode provedene su već u 18. stoljeću.

Prema Hinterholtzeru ona liječi glavobolju, migrenu, vrtoglavicu, drhtavicu, gubitak pamćenja, grčeve, dugotrajni kašalj, bolest uskog grudnog koša, poremećenu mjesečnicu, hemoroide, stvrduća jetre i slezene, bolesti trbušne duplje, kronična nadimanja trbuha uslijed atonije, neplodnost, malokrvnost.

Piller i Mitterpacher kažu da je voda čista i prozirna, pomalo zaudara na sumpor, ali nema ukusa, a kada se ohladi može se bez poteškoća i piti. Slavna je po svom djelovanju kod reumatskih tegoba i kostobolje, vodene bolesti i paralize.

Česme

Daruvar ima dvije termalne česme iz kojih stalno teče voda. Jedna se nalazi kod pošte, tzv. Tošin izvor, a druga u parku ispred Antunovih kupki. Prije stotinu godina gosti toplica pili su daruvarsku toplu vodu. Daruvarčanima je ostala navika da dolaze po nju na Antunov izvor i nose je kući. Ovaj izvor ispred Antunove kupke omeđen je betonskim stijenkama u obliku osmerokuta. Izvoru se pristupa betonskim stubama sa sjeverozapadne strane. Na betonskim potpornim zidovima je ograda s devet šesterokutnih betonskih stupova povezanih željeznim horizontalnim šipkama. Na stupovima se nalaze žardinijere s cvijećem. Kod pošte se nalazi Tošin izvor, s brončanom replikom rimske diatretne posude.

Najljepši spomenik rimskog Daruvara

Daruvarska diatretna posuda pronađena je 1785. godine, a Gjuro Szabo je pisao o njoj 1932. godine u časopisu *Narodna starina* i nazvao je *Vas diatretum Daruvarense*, odnosno 'najljepšim spomenikom rimskog Daruvara'. Pretpostavlja se da su ih majstori brusili iz jednog komada stakla složenim sistemom kotačića.

Slika 11: Julijev izvor, analiza vode, diatretna posuda/zdjela (snimila: B. Beović)

Posuda je visoka 95 mm, promjer ruba 89 mm, dubina mreže 6 – 8 mm, debljina stijenke 1 – 1,5 mm, a visina slova 14 mm. Pehar ima tri reda oka i natpis FAVENTI... što znači sklonima. Original se nalazi u *Kunsthistorisches Museum Wien* / Muzej povijesti umjetnosti u Beču.

Tužna/Sretna Mara

Sredinom 20. stoljeća Daruvarčani su poželjeli ukrasiti svoj park prigodnom skulpturom. Pronašli su je u skulpturi *Na odmoru*, koju je 1927. godine izradio jedan od najznačajnijih hrvatskih kipara, Antun Augustinčić i otkupili je. Autor je odabrao mjesto i skicirao bazen s ribicama pokraj kojeg će biti postavljena.. U prvom je trenu skulptura izazvala sablazan. Zvali su je *ona gola žena u parku*. Kasnije je postala *Kupačica*, a onda su je preimenovali u *Tužnu Maru*. Tužna je jer ne može imati djecu. Zbog toga je došla u Daruvar čije su toplice poznate po liječenju neplodnosti. Nakon tretmana i liječenja u Daruvarskim toplicama, odlazi sa svojom djecom kao *Sretna Mara*. To je ona velika bijela kamena gromada, skulptura koja se nalazi između glavnog ulaza i vrata za unutarnje dvorište u hotelu Termal.

U ožujku 2012. godine Augustinčićeva je skulptura ukradena. Pronašli su je razrezanu u 13 dijelova. Nakon izvršene restauracije u ljevaonici Akademije likovnih umjetnosti, vraćena je i danas krasi lječilišni perivoj.

Julijev izvor

U podnožju nekadašnjeg stambenog dijela rimskog municipija nalazi se Rimski izvor. Ime je dobio po rimskim arheološkim nalazima. Csaplovics je zapisao da se iznad rimskog bunara nalaze tri stara, obzidana a nezasvođena groba, ukašena mozaikom. Tu su od sredine 18. stoljeća pronađene razne rimske starine (kruna, zlatne narukvice, zlatna ogrlica s dragim kamenjem ...) i poslana u Budimpeštu. Kasnije je nazvan *Julijev izvor* (*Julius Brunnen*), po vlastelinu grofu Juliju Jankoviću Daruvarskom. Domaće ga stanovništvo zove i „Izvor ljubavi“. Legenda kaže da će se onaj tko pije vodu s njega uskoro zaljubiti.

Slika 12: Tošin bunar (snimila: B. Beović)

Slika 13: Bunar – nekada ... (snimila: B. Beović)

Slika 14: ... danas je voda u kućama i na javnim prostorima - špina (snimila: B. Beović)

Čaplovič napominje da čitav kraj obiluje izvorima tople vode i da se u samome mjestu nigdje nijedan bunar s običnom pitkom vodom ne može naći; a moglo bi se kopati gdje god se želi pa da topla voda na površinu izbije. Stanovništvo je stoga prinuđeno običnu hladnu vodu za piće i kuhanje uzimati iz dvorca.

Danas Daruvar ima javni vodovod, a vodom se prolaznici mogu osvježiti i na javnoj špini na ulazu u kupališni kompleks. A na njoj natpis kohoutek *stojánkový, slavina, water tap, der Wasserhahn, csap.* Špina na češkom, hrvatskom, engleskom, njemačkom i mađarskom jeziku.

Dvorac

Jankovići su sredinom 18. st. osnovali grad i sagradili dvorac. U godini završetka dvorca (1777.) Taube ovako opisuje daruvarski dvorac :

Na brežuljku stoji prekrasna, po novoj modi prostrana palača na kat. Ona je izgrađena od tesanog kamena prema nacrtu izrađenom u Beču. Ima 60 soba za stanovanje...

Taj raskošni ljetnikovac, koji se s pravom smatra najljepšom zgradom u čitavoj Kraljevini te koji bi i usred Beča predstavljao lijepu palaču, završen je 1777. godine, nakon što je grof Daruvarski, koji je taj dvorac odredio za svoj ljetnikovac, počeo 1771. godine zidati. No mnoge sporedne zgrade, kako za vlastelinske slugе tako i za strane goste te njihove slugе i konje, još uvijek nisu potpuno završene kao i perivoj koji počinje od dvorca te leži na kosini jednog brežuljka, sa svojim sjenovitim šetnicama, kipovima, ribnjacima, vodokocima i vodopadima. Taj vrt, koji ima različite humke i odsjeke te je jako prostran, bit će gotov, zajedno sa sporednim zgradama, 1780. godine.

U Daruvar se tada dolazilo konjskom kočijom do koje je po kaldrmi iz Požege trebalo putovati skoro

cijeli dan. Sve se promijenilo dolaskom željeznice 1885. godine. Oko dvorca se postepeno počela stvarati jezgra današnjeg grada.

Dvorac je zaštićeni spomenik kulture 1. kategorije. Od kraja Prvog svjetskog rata do 2004. godine u njemu je bila realna gimnazija i trgovačka škola. Danas se u njegovom sklopu nalazi Zavičajni muzej Daruvar.

Zeleni grad i 'zvjerinjak'

Daruvar ima *image* zelenog grada. Stjecao ga je tijekom više od dva stoljeća, od sadnje prvih drvoreda uz gradske ulice i prvih stabala oko Antunove kupke. Objekti lječilišnog kompleksa okruženi su prekrasnim perivojem. Početak nastajanja lječilišnog perivoja smješta se u drugu polovicu 18. st. Oblik i površinu kakvu ima danas, dobio je sredinom 19. st. u vrijeme hrvatskog grofa Julija Jankovića. To je jedan od najstarijih lječilišnih perivoja u kontinentalnoj Hrvatskoj. Perivoj dvorca Janković nastajao je u drugoj polovini 18. st., u vrijeme izgradnje dvorca grofa Antuna Jankovića. Danas je sačuvan samo središnji dio perivoja.

Zanimljivo je da je Daruvar imao i 'zvjerinjak'. Nije to bio zoološki vrt, kako asocira njegov naziv, već šuma koja se protezala od uređenog perivoja skoro do samog centra Daruvara. Zvjerinjak je bio sastavni dio vlastelinskog dvorca, a vlastelini su ga koristili za lov. Prije Prvog svjetskog rata se prostirao gotovo do samog centra Daruvara.

Daruvarski 'Adam i Eva'

Najveća su znamenitost parka, uz daruvarski dvorac Antuna Jankovića, dva stabla ginka. Muški primjerak Daruvarci zovu Adam, a ženski Eva. Zbog njihove zajedničke povijesti nastala je priča o *zaljubljenom*

Slika 15: Dvorac Janković i Adam i Eva, ginko biloba (snimila: B. Beović)

Slika 16: Glazbeni paviljon (snimila: B. Beović)

ginku. Muško je stablo najveći i najstariji primjerak te vrste u Hrvatskoj te drugi najstariji u Europi. Posađen je oko 1777. godine. Opseg debla mu je veći od sedam metara. Zaštićen je kao spomenik vrtno arhitekture. Zahvaljujući osvojenoj tituli Hrvatskog stabla 2019. godine, 'Zaljubljeni ginko' iz Daruvara predstavljao je Hrvatsku u natjecanju za Europsko stablo 2020. godine te u konkurenciji između 16 zemalja osvojio drugo mjesto.

Glazbeni paviljon

U lječilišnom perivoju nalazi se drveni oktogonali glazbeni paviljon. Tu je dva puta dnevno tijekom sezone (1. svibnja – 1. rujna) svirao vojni puhački orkestar Austro-ugarske carske konjičke jedinice iz Daruvara.

Toplica

Toplica je najveća lijeva pritoka llove. Većim dijelom godine Toplica je tek miran, plitak potočić. Teško

Slika 17: Potok Toplica (snimila: B. Beović)

Slika 18: Meteorološki stup (snimila: B. Beović)

je povjerovati da može 'podivljati' toliko da odnese mostove, ljude i sve pred sobom. Šezdesetih godina (1957.) nabujala Toplica poplavila je lječilišni park, a voda je sezala čak do prve ukrasne crte na fasadi Centralne blatne kupke. Velika poplava ponovila se 1961. godine.

U vrijeme gradnje prvog kupališnog objekta, Antunove kupke 1762. godine, na ulazu u Kupališni perivoj preko Toplice je izgrađen gradski most. Na vojnoj topografskoj karti iz 1783. godine prikazan je kao jedini

Slika 19: Fontana ždrala, autor: M. Šegan (snimila: B. Beović)

most u Daruvaru. Bio je veza između dvorca, naselja i kupališta. Kasnije je postao pješački most.

Nekada su se Daruvarci kupali u Toplici. Postojalo je muško i žensko kupalište. 1953. godine izgrađen je bazen. Na početku se punio vodom iz Toplice. Osamdesetih je popločen i više se nije punio iz Toplice. Budući da vode iz vodovoda nije bilo dovoljno, bazen dugo nije radio. Nakon izgradnje hotela Termal 1980. godine, koji ima zatvoreni i otvoreni bazen s toplom termalnom vodom, nitko više nije imao volje baviti se s gradskim bazenom. Na njegovom je mjestu kasnije izgrađen akvapark.

Meteorološki stup

Uz kupališni kompleks nalazi se i meteorološki stup. Posvećen je meteorološkom motritelju – tehničaru Đuri Dragoševiću (1919. – 1992.). Gradu Daruvaru donirao ga je 2008. godine dr.sc. Mijo Sabolić. Sustavna meteorološka motrenja u Daruvaru započela su 1. studenog 1884. godine. Zahvaljujući nizu meteoroloških motritelja u Daruvaru (uz prekid) obavljaju se gotovo 140 godina, a gotovo trećinu tog vremena motritelj je bio Đuro Dragošević. Njegovom se zaslugom meteorološka postaja u Daruvaru održala u teškim vremenima tijekom i poslije 2. svjetskog rata kada je trebala biti ukinuta. Donator stupa godinama je uspješno surađivao s Dragoševićem pa su ga na donaciju potaknula lijepa sjećanja na suradnju s čovjekom koji je svoju ljubav prema meteorologiji nesebično dijelio s drugima te od 1941. do 1992. godine bio i meteorološki simbol Daruvara.

Ždralov grad

Daru-var prevedeno s mađarskog jezika znači Ždralov grad.

Daruvar danas ima više ždralova. Jedan je u fontani na središnjem trgu čiji je autor akademski kipar i restaurator Milivoj Šegan. Skulptura predstavlja raširena krila ždrala i jaje koje simbolizira plodnost, jedan od glavnih učinaka daruvarskih termalnih voda. Fontane gotovo uvijek izazivaju različite reakcije pa je to slučaj i kod ove daruvarske.

Najveći ždral je onaj metalni u umjetnom jezeru uz hotel Termal.

Ždral simbolizira budnost, odanost, dobar život i dobra djela te istinski red u redovničkom životu. Prema pučkome su se vjerovanju ždralovi navečer okupljali u krug oko svoga kralja, dok su neki od njih čuvali stražu. Kako bi osigurali vlastitu budnost, stražari su uzimali kamen u jednu nogu, a stajali su na drugoj. Ukoliko bi zaspali samo na tren, ispustili bi kamen na vlastitu nogu i odmah se probudili. Zbog toga je ždral s kamenom kuglom u nozi simbol pažnje. (*Vučevac Bajt, Gregurić Gračner, 2001.*) Često ga se nalazi na plemićkim grbovima pa tako krase i grb Jankovića.

Posljednja

Najznačajniji događaj koji je bio presudan za dalji razvoj cijeloga kraja je dolazak grofovske porodice Janković. Obitelj Janković zaslužna je za izgradnju dvorca i stvaranje vlastelinstva u Daruvaru, pridonijela

je razvoju gospodarskog, političkog i kulturnog života daruvarskog kraja. Njihovom zaslugom izgrađeno je i uređeno kupalište, a naselje je od sela postalo grad koji je 1837. godine kraljevskom poveljom dobio položaj trgovišta.

Sve je počelo s grofom Antunom Jankovićem. Budući da nije imao nasljednike, nakon njegove smrti 1789. godine Daruvar nasljeđuje njegov brat Ivan. Od 1813. godine imanjem upravlja Izidor Janković, Ivanov sin iz prvoga braka. Izidor je 1849. godine prepustio upravljanje vlastelinstvom sinu Juliju. On se 1854. godine oženio Ludovikom Marijom, groficom de Montebel. S njima izumire loza Jankovića Daruvarskih, budući da njihovo troje djece (Marija, Ana Elizabeta i Adalbert koji je umro kao beba) nije imalo potomstvo.

Zbog nagomilanih dugova grof Julije Janković 1861. godine prodaje vlastelinstvo Pakrac, a 1879. godine vlastelinstvo Daruvar te se s obitelji seli u Austriju. Ana Elizabeta, posljednja iz grofovske obitelji Jankovića Daruvarskih, napisala je u knjižici *Posljednja* da je *gospodarski genij morao biti onaj, tko bi mogao spasiti naša, od djeda već zadužena imanja, ali taj genij nije bio*

dan mom ocu. Ana umire 1937. godine u Pressbaumu kraj Beča.

Daruvarske toplice su bile prostor javnog gradskog života i društveno okupljalište.

U toplice se nije dolazilo samo na liječenje i rehabilitaciju. Uprava se pobrinula i za izlete i zabavu. Toplice su imale dobro opremljenu čitaonicu s raznim časopisima, kiosk-kavanu s terasom, u glazbenom je paviljonu dva puta dnevno svirala glazba. Organizirani su izleti u okolicu, zabave, kazališne priredbe, tombole i druge društvene igre, vatromet. U perivoju je bila kuglana i 'lawn-tennis'.

Zdravstveni turizam u Daruvaru ima dugu tradiciju. Tijekom godina, lječilište doživljava brojne promjene i uvodi nove programe. Toplice su se specijalizirale za liječenje ginekoloških oboljenja i liječenje steriliteta (1969.), a 1976. godine za reumatološke bolesti i rehabilitaciju. 1980. godine otvara se novi lječilišni kompleks s hotelom Termal i 296 postelja. Lječilište se danas punim nazivom zove Daruvarske toplice – specijalna bolnica za medicinsku rehabilitaciju. Daruvarske toplice su i danas atraktivna destinacija topličkog turizma. ■

Literatura:

Csaplovics, J. (1819.): Slavonien und zum Theil Croatien. Hartleben's Verlag, Pesth.

Szabo G. (1932.): Iz prošlosti Daruvara i okolice. Narodna starina, Zagreb.

Šćitaroci M, Šćitaroci B. (1998.): Dvorci i perivoji u Slavoniji. Od Zagreba do Iloka, Šćitaroci, Zagreb

Bojanić Obad Šćitaroci B., Obad-Šćitaroci M. (2004.): Gradski perivoji Hrvatske u 19. stoljeću. Arhitektonski fakultet Sveučilišta, Zagreb.

Kos M. (2010.): Od blatne kupke do wellnessa. Razvoj zdravstvenog turizma u Hrvatskoj, Hrvatski muzej turizma, Opatija.

Sohr M (2012.): Daruvar. Urbanističko-graditeljski razvoj grada. Jednota, Daruvar

Taube, Friedrich Wilhelm von (2012.): Povijesni i zemljopisni opis Kraljevine Slavonije i Vojvodstva

Srijema. Državni arhiv: Udruga povjesničara Slavonije i Baranje, Osijek.

Jakčin Ivančić M. (ur) (2019.): Daruvar u slici i riječi, Ogranak Matice hrvatske u Daruvaru, Daruvar.

Danek V. (2022.): Bilo jednom u Daruvaru, Ogranak Matice hrvatske u Daruvaru, Daruvar.

Liečnički viestnik, Sbor liečnika Kraljevina Hrvatske i Slavonije, Zagreb.

VDG Jahrbuch 2004, Njemačka narodnosna zajednica – Zemaljska udruga Podunavskih Švaba u Hrvatskoj, Osijek.

Nikola Milovančev (2018.): Daruvar u djelu Jána Čaploviča „Slavonija i dio Hrvatske“. Zbornik Janković 3, Ogranak Matice hrvatske u Daruvaru, Daruvar.

edukativne ploče u Daruvarskim toplicama